

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Л.Н.ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
L.N. GUMILYOV EURASIAN NATIONAL UNIVERSITY

G•GLOBAL

Х Астана экономикалық форумы аясындағы
**«ӘЛЕУЕТТІ МҮМКІНДІКТЕР НЕГІЗІНДЕ ҚАЗАҚСТАННЫҢ ҰЛТТЫҚ
ЭКОНОМИКАСЫНЫҢ БӘСЕКЕГЕ ҚАБІЛЕТТІЛІГІН АРТТЫРУ ЖӘНЕ
ӘРТАРАПТАНДЫРУЫН ЖЕДЕЛДЕТУ»**

жас ғалымдардың халықаралық ғылыми конференциясының
ЕҢБЕКТЕР ЖИНАҒЫ

II БӨЛІМ

15 маусым 2017ж.

СБОРНИК ТРУДОВ

международной научной конференции молодых ученых
**«УСКОРЕНИЕ ДИВЕРСИФИКАЦИИ И ПОВЫШЕНИЕ
КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ
КАЗАХСТАНА НА ОСНОВЕ ПОТЕНЦИАЛЬНЫХ ВОЗМОЖНОСТЕЙ»**

под эгидой X Астанинского экономического форума

ЧАСТЬ II

15июня 2017г.

PROCEEDINGS

of the international scientific conference of young scholars
**«ACCELERATING DIVERSIFICATION AND IMPROVING THE
COMPETITIVENESS OF KAZAKHSTAN'S NATIONAL ECONOMY BASED
ON POTENTIAL OPPORTUNITIES»**

in the framework of the X Astana Economic Forum

PART II

15 June 2017

Астана, Қазақстан
Astana, Kazakhstan

УДК 330.(063)
ББК 65.01
Ә53

Редакционная коллегия:

Декан Экономического факультета д.э.н., профессор Макыш С.Б.,
Заместитель декана по научной работе, к.э.н., и.о. доцента Бакирбекова А.М.
Заведующий кафедрой «Экономика» к.э.н., и.о. профессора Рахметулина Ж.Б.
Заведующий кафедрой «Финансы» д.э.н., и.о. профессора Садвокасова К.Ж.
Заведующий кафедрой «Учет, аудит и анализ» к.э.н, доцент Алибекова Б.А.
Заведующий кафедрой «Менеджмент» д.э.н., профессор Толысбаев Б.С.
Заведующий кафедрой «Экономическая теория и антимонопольное регулирование» к.э.н., доцент Бабланов Т.К.
Заведующий кафедрой «Туризм» к.э.н., доцент Дуйсембаев А.А., к.э.н., и.о. доцента Мусина К.П.

Ә53 **Әлеуетті мүмкіндіктер негізінде Қазақстанның ұлттық экономикасының бәсекеге қабілеттілігін арттыру және әртараптандыруын жеделдету: Жас ғалымдардың халық. ғыл. конф. еңбектер жинағы.** – Астана: Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, 2017.
Ускорение диверсификации и повышение конкурентоспособности национальной экономики Казахстана на основе потенциальных возможностей: Сб. материалов межд. науч. конф. молодых ученых. – Астана: Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева, 2017.
Proceedings of the international scientific conference of young scholars «Accelerating diversification and improving the competitiveness of Kazakhstan's national economy based on potential opportunities» Astana, L.N.Gumilyov Eurasian National University, 2017.

ISBN 978-9965-31-871-9
ISBN 978-9965-31-869-6

Халықаралық ғылыми конференциясының еңбек жинағында әлеуетті мүмкіндіктер негізінде Қазақстанның ұлттық экономикасының бәсекеге қабілеттілігін жоғарылату және әртараптандыру жеделдетудің және ел экономикасының бәсекеге қабілеттілігін жоғарылату мәселелері қарастырылған.

В сборнике материалов международной научной конференции рассмотрены актуальные вопросы диверсификации национальной экономики Казахстана на основе потенциальных возможностей.

The collection of materials in the international scientific conference considers important issues of Kazakhstan's national economy diversification based on potential opportunities and development of recommendations for improving the competitiveness of the country's economy.

ISBN 978-9965-31-871-9
ISBN 978-9965-31-869-6

УДК 330 (063)

6 Сілтеме: <http://www.stat.gov.kz>/Жедел деректер (жедел ақпарат, бюллетендер)/Көлік/Темір жол көлігі © www.stat.gov.kz

7 «ҚТЖ» ҰК» АҚ-ның бизнестің реинжинирингі бағдарламасы. Ақпарат көзі: <http://railways.kz>.http

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ МЕМЛЕКЕТТІК БЮДЖЕТ ПРОЦЕСТЕРІН ЖЕТІЛДІРУ

Нурбаева А.Т., Сабыржанова А.

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана қ.,

Қазақстан Республикасы

E-mail: aizhan.nurbaeva87@mail.ru

Қазақстан Республикасы Президенттік-парламенттік нысанда және сайланатын Парламенті бар унитарлы мемлекет болған себебінен, Қазақстан бюджет жүйесі унитарлық типке кіреді. Мемлекеттік (республикалық) және жергілікті (муниципалдық) бюджеттер Қазақстан Республикасы қаржы жүйесінің негізгі буыны болып қаралады. Қазақстан Республикасының бюджет жүйесі 1991 жылдан кейін түбегейлі өзгеріске ұшырады. Осыған күнге дейін Қазақстанның мемлекеттік бюджеті КСРО-ның бюджетіне кірді, оған мемлекет аймақтарының барлық бюджеттері, ауылдық және округтік бюджеттер де кірді [1].

Бюджет жүйесін құрудың негізгі қағидаттарын Бюджет құрылысы деп айтамыз. 2005 жылы 1 қаңтарда ену барысында жаңа Бюджеттік кодекстің 6-бабына сәйкес Қазақстан Республикасының бюджеттік жүйе құрылысына төмендегі бюджет түрлері мен деңгейлері орналастырылған:

- республикалық бюджеті;
- облыстық бюджеті, республикалық маңызы бар қалалар мен астана бюджеті;
- аудан бюджеті (облыстық ерекшелігі бар қалалар бюджеті).

1 - Сурет – Қазақстан Республикасының бюджет жүйесі [3]

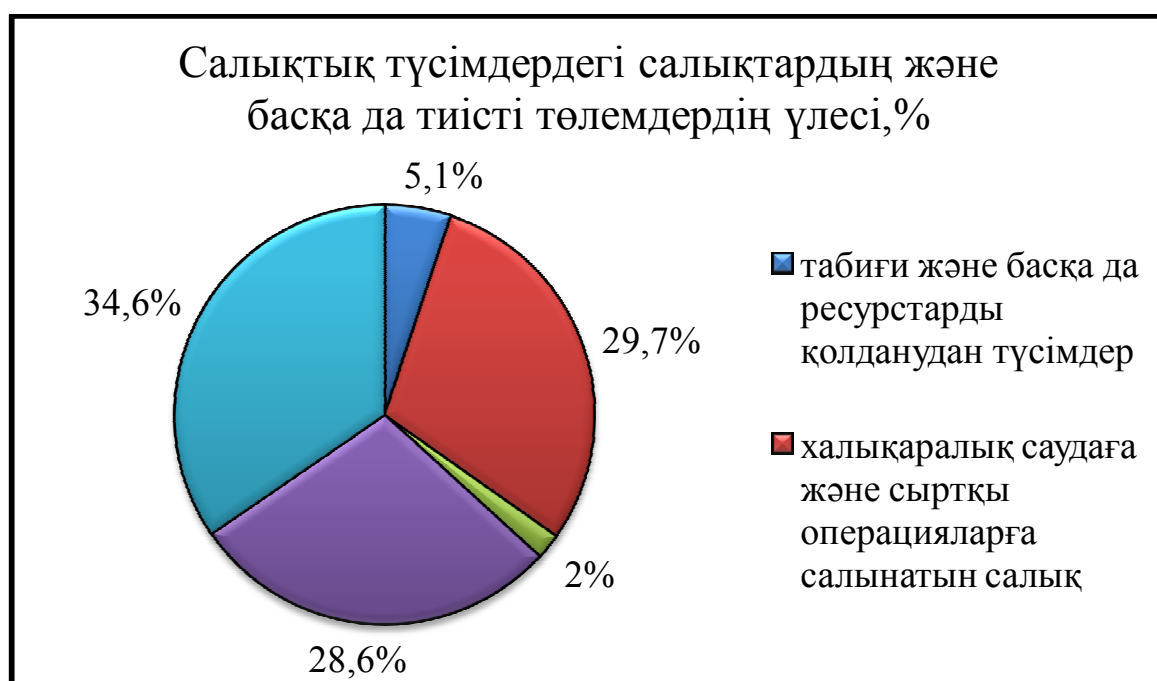
Ескерту – автормен құрастырылды

Қаржы министрлігінің негізгі қызметі бюджеттің оңтайлы жұмыс істеуін қамтамасыз ету, сол жағдайдан осы стратегиялық бағыт кіріс бөлігінің , бюджет қаржысын өтізу тиімділігін қамтамасыз ету, республикалық бюджет жетіспеушілігін қаржылық көмек көрсету және мемлекеттік борышты қауіпті емес дәрежесінде ұстауды қамтамасыз ету, бюджетті атқаруға және мемлекеттік мекемедегі шоттардың қазынашылық қызмет көрсету сапасын көбейту, мемлекеттік сатып алу үрдісінің тиімділігін жоғарылату және мемлекеттік бюджет қаржысын қолданылуы кезінде қаржылық бұзушылықтарға жол бермеу, мемлекеттік меншікті басқаруды жетілдіру туралы мақсаттарын қамтиды .

2014-2016 жылдарға республикалық бюджет кірістерінің өсімдерін болжамдау Экономика және бюджеттік жоспарлау министрінің 2013 жылғы 24 мамырдағы №148 бұйрығымен бекітілген Бюджет түсімдерін болжамдау әдістемесіне негіздей іске асырылып отырды.

Республикалық бюджет кірістерінің болжанатын ауқымында ең үлкен үлес аумағын салықтық түсімдер (2014 жылы - 98%, 2015 жылы – 98,1%, 2016 жылы – 98,3%) құрады [3].

Салықтық түсімдерде көлемді ауқымда корпоративтік табыс салығына, қосылған құн салығына, халықаралық сауда, табиғи және басқа да ресурстарды пайдаланған үшін түсімдерге салынатын салықтар орын алады.

1 - Сурет – Салықтық түсімдердегі салықтардың және басқа да тиісті төлемдердің үлесі.
Ескерту – Мәліметтер www.minfin.gov.kz сайтынан алынды

Салықтық емес түсімдер кірістерде 2014 жылы - 1,9%, 2015 жылы - 1,5%, 2016 жылы – 1,4% пайызбен болды. Салықтық емес түсімдердегі негізгі қорын мемлекеттік меншіктен түсетін кірістер, айыппұлдар, басқа да салықтық емес түсімдер құрайды.

2 - Сурет – Салықтық емес түсімдердің құрылымы
Ескерту – Мәліметтер www.minfin.gov.kz сайтынан алынды

Негізгі капиталды сатудан түсетін түсімдер кірістерде 2014 жылы - 0,3%, 2015 жылы – 0,5%, 2016 жылы – 0,5 % өлшемді алды.

Негізгі капиталдарды сатудан түскен түсімдердің ішіне мемлекеттік ресурстардың астық сатудан, материалдық құндылықтарды өткізуден және республикалық бюджеттен қаржыландырылатын мемлекеттік мекемелерге негізделген мемлекеттік мүлікті сатудан түсетін түсімдер тиесілі.

бюджетте халықтың әлеуметтік саланың төмен топтарын қолдау мақсатында бюджетті нақты жасау кезінде осы жылғы 1 сәуірден кейін:

- зейнетақалық және мемлекеттік әлеуметтік төлемдердердің ауқымын;
- мемлекеттік білім беру негізі шеңберінде оқитын студенттерге стипендияларының ауқымын 10% көбейту көзделген;

Сонымен қатар 2014 жылы 1 сәуірден бастап азаматтық қызметшілерге жалақысына 10% көлемде үстеме ақы тағайындалған болатын. Жалпы 2014-2016 жылдарға негізделген республикалық бюджет шығыстарының негізі Мемлекет басшысының Қазақстан халқына негізделген Жолдауында көрсетілген іс-әрекеттерді және халықтың өмір сүру жағдайын жақсартуға және жұмыссыздықтың көлемін кішірейту, шағын және орта бизнесті өркендетуге, агроөнеркәсіп кешенін, салалық арналарды дамытуға бағытталатын мемлекеттің басқа да басымды міндеттерін іске асыруға негізделген.

Бюджет жетіспеушілігі 2014 жылға 918,6 млрд. теңге көлемінде немесе ЖІӨ-ге қатысты - 2,4 %, 2015 жылға – 977,8 млрд. теңге немесе ЖІӨ-ге қатысты - 2,2%, 2016 жылға – 963,6 млрд. теңге немесе ЖІӨ-ге қатысты - 1,9 % пайызда саналды.

Алдыңғы мерзімдермен айырмашылығын карағанда шығыстардың тізбесінде бюджеттік ресурстардың әлеуметтік мақсаттылығы көбеюде. Республикалық деңгей негізінде білім беруді, денсаулық сақтауды, әлеуметтік сақтандыру мен қамсыздандыруды және өзге де арналарды қамтамасыз ететін әлеуметтік-мәдени амалдарға кететін тікелей шығыстар барлық шығыстардың 65 пайызынан көп. Сонымен қатар, нәтижесі аз мақсаттардың: басқаруға, армияға, құқық қорғау органдарына, үкіметтік борышқа жұмыс істеуге, дипломатиялық жұмыстарды істеуге, дүниежүзілік бірлестіктердегі қосылған

амалдарды жүргізу квоталары негізінде жарналарға жұмсалатын шығыстарда бара-бара көтерілуде. Осы жоспарларға жыл сайын бюджет қаржысының 1/4 бөлігі шығындалады.

3 - Сурет – Республикалық бюджеттің жетіспеушілігі/профицит
Ескерту – www.minfin.gov.kz сайтынан алынды

Қазақстан экономикасын дамыту мақсаты бойынша қаржы ресурстарын анағұрлым толық және ұтымды қолданудың нысандарын және әрекеттерін көре білудің орны ерекше.

Кейінгі уақытта мемлекеттік бюджет жағдайы көтеріліп келеді. Себебі соңғы жылдарда мемлекеттік бюджеттің жоғарылауын көріп отырмыз. Бұл әрине жақсы нәтижелерге бағыттайтын әрекет. Мемлекет өз жағынан әрқашан, яғни әрбір жыл сайын 1%-3%-ға дейін бюджет жетіспеушілігін қадағалап отырады. Нақтыланған республикалық бюджет жетіспеушілігінің сомасы ұлттық валютамен және жалпы ішкі өнімге пайызбен, ал облыстық бюджеттер, Астана және Алматы қалалары бюджеттердің жетіспеушілігі ұлттық валютамен көрсетеді [3].

Сонымен, экономикалық категория жағдайында мемлекеттік бюджет мемлекеттің біріктірілген ақша қорын жинау және оны әрдайым өндіріс пен қоғамдық мұқтаждықтарды қанағаттандыру мақсаттарына қолдану жолымен қоғамдық өнімнің құнын бөлу және қайта бөлу кезеңінде мемлекет пен қоғамдық өндірістің өзге де кірушілері арасында құралатын ақша байланыстарын білдіреді.

Қорытындылай келгенде, мемлекеттік бюджет – республикалық билік және басқару ұйымдарының көп түрлі жұмыстарының қаржы базасы болып саналатын мемлекеттік қаржы жүйесінің маңызды бөлшегі. Ол халықтың экономикалық және әлеуметтік сапасының жоғарылауына әсер ететін ықпалы айрықша. Себебі ол қоғамның тұрмысы үшін аса керекті игіліктерді істейтін өндірістік, сонымен қатар өндірістік емес бағыттардың мемлекеттік деңгейде қаржымен қамтамасыз етілуін бақылау үшін құрастырылатын негізгі қаржы жоспары болып қаралады.

Әдебиет:

1. ҚР Бюджет кодексі
2. С.М. Өмірбаев, С.Ж. Ынтықбаева - Мемлекеттік бюджет: оқулық, Алматы 2012ж. 10-23 б.
3. Қаржы министрлігінің сайты [http://www.minfin.gov.kz/irj/portal/anonymous?NavigationTarget=ROLES:](http://www.minfin.gov.kz/irj/portal/anonymous?NavigationTarget=ROLES)